

sitionem legitimam in sua pertinacia perseverans, regnum per vim retineat, incipit esse tyrannus in titulo, quia non est legitimus rex, nec justo titulo regnum possidet. Declaratur hoc amplius in rege hæretico, nam statim per hæresim ipso facto privatur aliquo modo dominio et proprietate sui regni, quia vel confiscatum manet, vel ad legitimum successorem catholicum ipso jure transit, et nihilominus non potest statim regno privari, sed juste illud possidet et administrat, donec per sententiam saltem declaratoriam criminis condemnatur, juxta cap. *Cum secundum leges*, de Hæret., in 6. At vero post sententiam latam omnino privatur regno, ita ut non possit justo titulo illud possidere; ergo ex tunc poterit tanquam omnino tyrannus tractari, et consequenter a quocumque privato poterit interfici.

15. *Difficultatis declaratio.* — *Respublica quando possit regem tyrannice gubernantem regno privare.* — Hæc difficultas supponit, contra regem supremum etiam in temporalibus, posse depositionis pœnam, et privationis regni sententiam ferri, quod rex Angliæ audire detrectat; est autem verissimum, et ex principiis positus in l. 3 evidenter colligitur, et in sequentibus iterum dicitur. A quo vero possit talis sententia ferri, magna quæstio est; breviter tamen nunc supponimus, potestatem hanc deponendi regem esse posse vel in ipsa republica, vel in Summo Pontifice, diverso tamen modo¹. Nam in republica solum per modum defensionis necessariæ ad conservationem suam, ut supra lib. 3, cap. 3, dixi. Ideoque si rex legitimus tyrannice gubernet, et regno nullum aliud subsit remedium ad se defendendum, nisi regem expellere ac deponere, poterit respublica tota, publico et communi consilio civitatum et procerum, regem deponere, tum ex vi juris naturalis, quo licet vim vi repellere; tum quia semper hic casus, ad propriam reipublicæ conservationem necessarius, intelligitur exceptus in primo illo fœdere, quo respublica potestatem suam in regem transtulit. Et hoc modo accipiendum est quod ait D. Thomas 2. 2, q. 42, art. 2 et 3, non esse seditiosum resistere regi tyrannice gubernanti, utique si legitima potestate ipsius communitatis, et prudenter sine majori populi detrimento fiat. Ita etiam exposuit idem D. Thomas, lib. 1 de Regimin. Princip., c. 6; et discipuli ejus, Soto, l. 5 de Just., q. 1, art. 3;

¹ Vide Sotum, lib. 5 de Just., q. 1, art. 3; Azor., tom. 2, lib. 21, c. 5, q. 8 et 9.

Bannez, 2. 2, q. 64, art. 3, dub. 2; Molin., tom. 4, de Just., tract. 3, disp. 6. Aliqui vero ex jurisperitis allegatis confuse in hoc puncto loquuntur, nam Paris. de Puteo supra, et Antonius Massa, tract. contr. Duel., n. 78 et 79, ita hoc affirmant, ut in singulis etiam civibus illam licentiam concedere videantur; e converso autem Restaur. Castal., dicta quæst. 82, ita repugnat, ut etiam communitati id negare videatur; sed juxta prædicta temperandi sunt.

16. At vero in Summo Pontifice est hæc potestas tanquam in superiori habente jurisdictionem ad corripiendum reges, etiam supremos, tanquam sibi subditos, ut supra ostensum est. Unde si crimina sint in materia spirituali, ut est crimen hæresis, potest directe illa punire in rege, etiam usque ad depositionem a regno, si pertinacia regis et providentia communis boni Ecclesiæ ita postulent. Si vero vitia sint in materia temporalis, quatenus peccata sunt, etiam potest illa corripiere per directam potestatem; quatenus vero fuerint temporaliter nociva reipublicæ Christianæ, indirecte saltem poterit ea punire, quatenus tyrannicum regimen temporalis principis semper etiam est saluti animarum perniciosum.

17. *Regnum christianum in deponendo rege tyranno a Pontifice pendet.* — Imo addendum ulterius, licet respublica seu regnum hominum, ex sola rei natura spectatum, prout fuit inter gentes, et nunc est inter ethnicos, habeat potestatem, quam diximus, se defendendi a tyranno rege, et illum deponendi in eum finem, si necessarium fuerit, nihilominus regna christiana quoad hoc habere aliquam dependentiam et subordinationem ad Pontificem Summum. Primo, quia potest Pontifex alicui regno præcipere, ut se inconsulto contra regem suum non insurgat, vel illum non deponat, nisi prius causa et ratione ab ipso cognita, propter moralia pericula, et animarum dispendia, quæ in tumultibus popularibus moraliter interveniunt, et ad vitandas seditiones et injustas rebelliones. Unde in historiis legitimus, fere semper regna in hujusmodi casibus Pontifices consuluisse, vel etiam ab eo petivisse, ut regem ineptum vel tyrannum deponeret. Ut de Childerico, rege Galliæ, tempore Zachariæ Papæ, cap. *Alius*, 15, quæst. 6, et de aliis supra, lib. 3, c. 23, relatatum est; et de rege Lusitanæ Sancio II, tempore Innocentii IV, referunt late Lusitanæ historiæ, fuisse a Ponti-

fice ab administratione regia depositum¹, licet non regno privatum, ut refertur etiam in c. *Grandi*, de Supplend. neglig. Prælatorum, in sexto. Secundo, pendet regnum Christianum a Pontifice in hoc, ut possit Pontifex non solum consulere, aut consentire ut regnum regem sibi perniciosum deponat, sed etiam præcipere et cogere ut id faciat, quando saluti spirituali regni, et præsertim ad vitandas hæreses vel schismata necessarium esse judicaverit. Quia tunc maxime habet locum usus potestatis indirectæ circa temporalia propter spirituales finem, et quia potest per se immediate regem deponere in tali casu; ergo potest cogere regnum, ut id exequatur, si necessarium sit, alias esset ejus potestas non solum inefficax, sed etiam insufficientis. Denique, quia tale præceptum in illo casu justissimum est.

18. *Post justam sententiam declaratoriam, quo modo rex puniri queat.* — Hoc ergo supposito fundamento, dicendum est in puncto ultimo proposito, post sententiam condemnatoriam regis de regni privatione, latam per legitimam potestatem, vel, quod perinde est, post sententiam declaratoriam criminis habentis talem pœnam ipso jure impositam, posse quidem eum, qui sententiam tulit, vel cui ipse commiserit, regem privare regno, etiam illum interficiendo, si aliter non potuerit, vel si justa sententia ad hanc etiam pœnam extendatur. Non tamen statim posse regem depositum a qualibet privata persona interfici, imo neque per vim repelli, donec ei præcipiatur, vel generalis hæc commissio in ipsa sententia vel jure declaretur. Prior pars evidenter sequitur ex præcedenti principio; nam qui potest aliquem juste condemnare, potest etiam pœnam exequi per se, vel per auxilia ad id necessaria, alias frustra esset illa potestas dicendi jus sine potestate efficaciter coactiva. Atque hac ratione, ut ait Augustinus, lib. 1 de Civit., c. 26, recte facit minister regis interficiendo hominem ex præcepto regis, quia tunc magis potestatem regis quam suam exequitur. Ita ergo, quando respublica juste potest regem deponere, recte faciunt ministri ejus regem cogendo, vel interficiendo, si sit necesse, quia jam non potestate privata, sed publica operantur. Sicque recte dixit Soto, lib. 5 de Justit., quæst. 1, art. 3, licet rex, in solo regimine tyrannus, non possit a quo-

¹ Duar. Nunes, 1 part. Chronicæ in Sancio II, alias Capello.

libet interfici, *lata vero sententia, quisque* (inquit) *potest institui executionis minister*. Eodemque modo si Papa regem deponat, ab illis tantum poterit expelli vel interfici, quibus ipse id commiserit. Quod si nulli executionem imperet, pertinebit ad legitimum in regno successorem, vel, si nullus inventus fuerit, ad regnum ipsum spectabit. Et ita tradunt Doctores, servandum esse in crimine hæresis, quando rex hæreticus per publicam sententiam regno privatus declaratur, ut videri potest in Castro, lib. 2 de Just. hæret. punit., cap. 7; Siman., de Cathol. institut., tit. 46, num. 75.

19. *Privatum propria auctoritate non posse morte damnatum occidere.* — Atque ex his facile probatur altera pars, quia, licet aliquis sit ad mortem juste damnatus, non potest quilibet privatus suo nutu illum occidere, nisi præcipiatur ab habente auctoritatem, vel aliter moveatur, quia nemo potest alium occidere, nisi vel superior habens in se talem potestatem, vel minister ejus; non potest autem dici minister, nisi a principali potestate moveatur. Quod si hoc verum est respectu cujuscumque malefactoris, majori profecto ratione respectu principis procedit. Dicit forte aliquis sufficere motionem implicitam seu tacitam reipublicæ, quæ, eo ipso quod regem deposuit, vult ab omnibus expelli et cogi, et si resistat, etiam occidi. At hoc falsum est, et contra rationem cogitatum seu fictum; nam judex condemnans privatum hæreticum vel malefactorem, non statim facit omnibus facultatem in illum animadvertendi; ergo nec respublica vel Papa regem hæreticum vel aliter tyrannicum condemnans, omnibus talem licentiam concedit, etiam tacite, vel implicite. Nulla enim justa ratione potest præsumi magis hæc licentia contra principem, quam contra alios; nam semper est necessaria prudentia, et justus modus in ipsa executione, et majus periculum est turbationis et excessus in coactione personæ principis aut regis, quam cæterarum. Unde si Papa aliquem regem per sententiam declaret hæreticum, et a regno depositum, et de executione nihil amplius declaret, non statim potest quilibet princeps contra illum movere bellum, quia nec est illo superior in temporalibus, ut supponimus, nec ab ipso Papa illam potestatem accipit ex vi solius sententiæ. Et ideo (ut dicebam) solus legitimus successor ejus, si Catholicus sit, habet tunc illam facultatem, vel si ipse negligat vel nullus sit, communitas regni in illo jure succedet, dummodo

sit catholica. Ipsa vero petente auxilium ab aliis principibus, illud præstare poterunt, ut per se constat. Si autem Pontifex (quod sæpius fecisse, exemplis ostensum est in lib. 3) aliis regibus potestatem tribuat invadendi tale regnum, tunc juste fieri potest, quia neque deest justa causa, nec potestas.

20. *Ex doctrina tradita convincitur error in juramento inclusus.* — Ex hac ergo vera et certa doctrina, manifeste convincimus tertiam partem juramenti ex variis capitibus excessum potestatis, injustitiam contra bonos mores, et errorem contra veram et Catholicam doctrinam continere. Primum probo, nam qua auctoritate cogit rex suos subditos ad jurandum, ut hæreticam propositionem, quam Ecclesia Catholica hactenus non damnavit? Si enim rex dicat esse damnatam in Concilio Constantiensi, imprimis non potest constanter hoc dicere, cum auctoritatem Conciliorum, præsertim modernorum, pro nihilo habeat. Deinde ubi legit in Concilio Constantiensi particulam illam: *Principes per Papam excommunicati vel deprivati? Aut illam: Per suos subditos, vel alios quoscumque?* Cum ergo hæe particulæ additæ illi propositioni reddant illam et sententiam ejus longe diversam, fallaci et illusoria illatione talis propositio Concilio tribuitur. Quod si non Concilii auctoritate, sed sua rex damnat propositionem illam, excedit proculdubio, et abutitur potestate quam non habet. Et præterea mirabile est quod sæpe contemnat Papæ potestatem ad definiendas res fidei, et ipse illam sibi audeat arrogare, nam licet verbis non dicat, facto profitetur. In quo etiam parum sibi constat. Nam alibi gloriatur in eadem Apologia, se non eudere novos fidei articulos more Pontificum. Denique cum ipse nihil putet esse de fide, nisi quod in Scriptura continetur, oportet ut nobis ostendat in Scriptura ubi sit illa propositio ut hæretica damnata, vel contraria divinitus revalata, ut illa pro hæretica habenda sit. Certe licet Paulus dixerit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, nunquam addidit: Etiam potestatibus excommunicatis vel deprivatis a Papa omnes subditi sint; neque unum ex alio colligi potest, cum sint longe diversa, ne dicam veluti opposita, nam rex deprivatus jam non est sublimior potestas. Atque hinc ulterius concludo, professionem illius juramenti quoad hanc partem esse quamdam confessionem regis auctoritatis et potestatis, tum ad damnandas propositiones ut hæreticas ad libitum suum, tum ad proponendum fidelibus authentice,

quid credere de fide debeant, vel tanquam hæreticum protestari; quod ex parte regis est excessus, et usurpatio potestatis spiritualis, et ex parte profitentium tale juramentum est quædam virtualis professio falsæ fidei.

21. *Hoc ipsum ex verbis juramenti convincitur.* — Altera ratio. — Præterea ex ipsis verbis apertissime constat, regem in hoc juramento non solum obedientiam civilem, seu juramentum ejus exigere. Nam sub juramento detestari propositionem aliquam ut hæreticam, plane excedit obedientiam civilem, quæ est longe inferioris ordinis a christiana fide. Maxime quando tale præceptum novum est in Ecclesia, ita ut rex, non solum cogat Christianum subditum ad detestandam propositionem alias damnatam ab Ecclesia (quod interdum potest facere catholicus rex, modum debitum servando), sed etiam cogat ad detestandam propositionem quam ipse denuo sua auctoritate condemnat, ut nunc rex facit. Unde satis etiam probatum relinquitur, injustum esse hoc juramentum ex parte regis, quia multis modis excedit potestatem suam, et ita est violenta coactio, et alienæ jurisdictionis usurpatio. Ex parte vero fidelium etiam est injustum illud acceptare, vel generali ratione, quia vel jurarent rem illicitam, vel mendacium; nam si credant esse hæreticam propositionem illam propter solum regis auctoritatem, vel propter hoc solum damnabile est, multoque magis, quia propositio illa, quæ sic damnatur, verissima est, et ex veris principiis fidei certa, ut in lib. 3 probatum est. Si autem abjurent exterius talem propositionem, quam mente non credunt esse hæreticam, manifestum perjurium committunt, ut per se notum est. Et ultra hoc continet talis professio specialem et propriam injuriam contra Pontificem, cujus potestatem et obedientiam propter timorem humanum abnegant.

22. *Duplex error inclusus in tertia parte juramenti.* — Tandem facile intelligitur ex his, partem hanc juramenti doctrinam etiam erroneam involvere. Unus error est, in Pontifice non esse potestatem ad deponendum regem hæreticum vel schismaticum, et regnum suum ad idem schisma vel eandem hæresim pertrahentem, vel pervertentem. Hujus enim erroris professio præcipue, magisque directe per illa verba fit, quam per alia, ut cuilibet legenti statim patebit, et in superioribus multipliciter est probatum. Alter error minus quidem verbis expressus, in ipsa vero sententia latens, et virtute contentus, est, in his quæ ad

fidei doctrinam et detestationem hæresum pertinent, posse temporalem regem fidem etiam juratam a suis subditis exigere. Imo etiam in hoc esse præferendam sententiam regis sententiæ Pontificis. Quæ sane virtualis quædam professio est primatus regis temporalis in spiritualibus, seu ecclesiasticis; nihil enim majus est in Petri primatu, nec magis ad conservationem Ecclesiæ, ejusque unionem necessarium, quam in proponendis rebus fidei, et hæresibus damnandis suprema auctoritas, quam in illis verbis sibi rex Angliæ arrogat; ergo professio talis juramenti est manifesta schismatis et erroris professio; tenentur ergo veri Catholici in conscientia illud respuere.

CAPUT V.

DE ULTIMA PARTE JURAMENTI, ET ERRORIBUS IN EA CONTENTIS.

1. *In ultima parte juramenti errores supra positi repetuntur et exaggerantur.* — In ultima juramenti parte fere iidem errores repetuntur, et ideo vix aliquid addendum circa illam superest; quia vero partim declarantur et exaggerantur magis, partim etiam pravitas juramenti augetur, singula breviter notanda et ita exponenda sunt, ut ab omnibus facile intelligantur. Primo ergo iterum abjuratur Pontificis auctoritas et potestas his verbis: *Et alle-rius credo, et in conscientia mea resolvo, quod nec Papa, nec alius quicumque potestatem habet me ab hoc juramento, aut aliqua ejus parte absolvendi.* In his verbis affirmatur aperte hæc propositio: *Papa non potest subditos regis temporalis a juramento fidelitatis absolvere.* Quia quod de hoc juramento affirmatur, non est propter peculiarem ejus rationem, nec propter dignitatem quæ in rege Angliæ major sit quam in aliis temporalibus regibus, ut est per se notum, et rex in sua Præfatione aperte profitetur. Cum autem dicitur: *Papa non potest, etc.*, intelligitur simpliciter, id est, nullo modo, nulla ex causa, in nullo casu; hoc enim significant illa verba secundum planum ac communem sensum et intellectum eorum, quomodo vult ipse rex paulo inferius verba hujus juramenti accipi. Præterquam quod ex fine juramenti, et ex prima ejus parte satis clarum est hanc esse regis mentem.

2. *Potest Pontifex subditos hæretici a juramento fidelitatis absolvere.* — Sic autem propositio illa hæretica est, quia est contra potes-

tatem ligandi et solvendi datam Petro, prout illam semper intellexit et exercuit Catholica Ecclesia. Sic enim subditi hæretici eujuscumque, eo ipso quod per sententiam legitimam publice denunciatur hæreticus, a juramento fidelitatis absolvuntur ex decreto Gregorii IX, in cap. ult. de Hæreticis, illiusque pœnæ et potestatem et justissimam rationem explicat D. Thom. 2. 2, q. 12, art. 2. Simili modo absolvitur quis a vinculo juramenti fidelitatis præstiti domino, qui publice excommunicatus ac denunciatus est, per Urbanum II, in cap. ult., 15, q. 6; et Gregorium VII, cum Romana Synodo, in cap. *Nos Sanctorum*, ibidem. Ubi non omnino et simpliciter vinculum juramenti tollitur, sed quasi suspenditur pro eo tempore, pro quo excommunicatus in censura contumax perseverat. Quod secus est quando rex vel princeps propter hæresim vel alia crimina deponitur, et privatur regni dominio, tunc omnino tollitur et quasi irritatur ejus materia subtracta. Atque hoc modo Innocentius IV, cum Concilio Lugdunensi, absolvit a juramento fidelitatis vasallos omnes imperatoris Friderici, et alia exempla supra posita sunt¹, quibus antiquus et universalis sensus Ecclesiæ ostenditur, qui est optimus Scripturæ interpres. Nam, si de consuetudine humana dicunt omnia jura, esse optimam legum humanarum interpretem, cur legis a Christo latæ, et potestatis ligandi et solvendi, ab eodem, Petro tributæ, non erit optima interpres universalis et antiquissima Ecclesiæ consuetudo et talis potestatis usus? Quam potestatem iidem Pontifices, qui illa usi sunt, summa auctoritate et doctrina defenderunt. Præsertim Gregorius VII, lib. 8 Registri, epist. 22; et Innocentius III, in epist. ad Ducem Caringiæ, in cap. *Venerabilem*, de Elect.; et Bonifacius VIII, in Extravag. *Unam Sanctam*, de Majorit. et obedientia.

3. Quod si rex, propositionem hanc in Scriptura fundatam, Pontificum et Conciliorum auctoritate declaratam, et communi hactenus consensu receptam non credit, quo jure, quave auctoritate cogere vult omnes subditos suos ad contrariam falsitatem credendam, et ore affirmandam, et juramento firmandam? aut quomodo possunt ipsi in conscientia resolvere, ut in juramento dicitur, ad id credendum et jurandum, sine alia ratione vel motivo, nisi credant majorem auctoritatem habere solum regem cum suis ministris ad suum errorem con-

¹ Lib. 3, cap. 23.